

11. Odpoveď ministra práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky J. Richtera na interpeláciu poslankyne Národnej rady Slovenskej republiky S. Gaborčákovej podanú 13. marca 2018 vo veci plnenia Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roky 2016 - 2020 v časti politiky sociálneho poistenia

Dátum
zaevidovania:

13-04-2018

Číslo spisu: PRED-225/2018

Listy

11

Prílohy:

114

RZ

ZH

LU

Ján Richter

minister práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Bratislava 6. apríla 2018

Číslo: 7750/2018-M_OPVA-13325

Vážená pani poslankyňa,

k Vašej interpelácii týkajúcej sa priebežnej aktualizácie dôchodkového účtu poistenca, doplatenia poistného za chýbajúce obdobia dôchodkového poistenia, v rámci ktorých zvlášť poukazujete na obdobie vedenia osoby v evidencii nezamestnaných a situáciu doktorandov, ktorí od 1. januára 2008 nie sú na účely sociálneho poistenia zamestnancami, uvádzam k jednotlivým otázkam nasledovné.

Otázka č. 1

Vzhľadom k tomu, že Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, ako ústredný orgán štátnej správy Slovenskej republiky, zastrešujúci v rámci svojich kompetencií aj oblasť sociálneho poistenia, Vás žiadam, aby ste nám objasnili, aké kroky ste vykonali na zabezpečenie informatizácie dôchodkového poistenia, osobitne s prihliadnutím na možnosť priebežnej aktualizácie dôchodkového účtu poistenca v Sociálnej poisťovni o zápočet chýbajúcich období dôchodkového poistenia a možnosť (aj spätného) doplatenia si takýchto chýbajúcich období formou dobrovoľného dôchodkového poistenia.

Z hľadiska predstaviteľa ústredného orgánu štátnej správy pre oblasť sociálneho poistenia považujem za potrebné uviesť, že práve evidencia údajov v systéme sociálneho poistenia je veľmi zložitá a je pod drobnohľadom, nakoľko sa týka každého občana Slovenskej republiky, u ktorého nastane sociálna udalosť, ktorá v súlade so zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom poistení“) zakladá nárok na niektorú z dávok sociálneho poistenia. Preto bola zákonom o sociálnom poistení ustanovená Sociálna poisťovňa povinnosť viesť individuálny účet poistenca a prostredníctvom svojho webového sídla umožniť poistencovi pasívny prístup k informácii o jeho zmenách.

Aktualizácia informácie o stave individuálneho účtu poistenca

Sociálna poisťovňa bola a je povinná poskytovať poistencovi dva druhy informácií, a to informáciu o stave, ktorá fixovala stav k 31. decembru 2003, t. j. ku dňu, ktorý predchádzal účinnosti novej právnej úpravy a informáciu o zmenách stavu, ktorá sa vyhotovovala počnúc od roku 2004 a nadväzovala na informáciu o stave individuálneho účtu poistenca. Hlavným zámerom tejto legislatívnej úpravy bolo oboznámiť poistenca s údajmi, ktoré o ňom eviduje Sociálna poisťovňa a ktoré sú preňho rozhodujúce z hľadiska jeho nároku na budúci dôchodok. Sledoval sa cieľ, aby poistenec mal možnosť v predstihu, ešte pred podaním žiadosti o dôchodok skontrolovať si údaje, ktoré o ňom Sociálna poisťovňa eviduje a v prípade, že mu v informácii chýbajú údaje o konkrétnej dobe zamestnania, aby mal časový priestor zadovážiť si potrebné doklady a predložiť ich Sociálnej poisťovni. V konečnom dôsledku sa sledoval zámer predísť v budúcnosti prieťahom v konaní o dôchodku, ktoré by mohli byť spôsobené zisťovaním údajov o chýbajúcej dobe zamestnania. Poistenec má teda možnosť

prípadné nezrovnalosti riešiť v reálnom čase, a nie až vtedy, keď žiada o priznanie dôchodku, čo môže spôsobiť predlžovanie konania.

Sociálna poisťovňa v rokoch 2004 až 2007 (viac ako s ročným predstihom pred zákonom ustanovenou lehotou) zaslala informáciu o stave individuálneho účtu 2 586 103 poistencom. Splnením zákonnej povinnosti týkajúcej sa zaslania informácií o stave individuálneho účtu poistenca pre jednotlivé vekové skupiny nebol tento proces ani zďaleka ukončený. Poistenci rôznych vekových kategórií, ale najmä tí, ktorí sa blížili k dovŕšeniu dôchodkového veku opätovne požadujú zaslanie tejto informácie z dôvodu, že pôvodnú informáciu stratili alebo požadujú doplnenie údajov v informácii o stave individuálneho účtu na základe dodatočne predložených dokladov, ktoré sa pri vyhotovovaní pôvodnej informácie v ústrednej evidencii Sociálnej poisťovne nenachádzali. Podľa štatistických údajov Sociálna poisťovňa v roku 2017 vyhotovila 11 086 informácií o stave individuálneho účtu najmä z dôvodu doplnenia chýbajúcich údajov o obdobiach dôchodkového poistenia. Znamená to, že údaje na individuálnom účte sa na žiadosť poistencov priebežne aktualizujú a dopĺňajú sa údajmi o chýbajúcich obdobiach dôchodkového poistenia na základe predložených dokladov. Tieto doklady sa následne postupujú na uloženie do ústrednej evidencie Sociálnej poisťovne a slúžia ako dôkazy v konaní o dôchodku.

Výzva Sociálnej poisťovne z 8. februára 2018, aby sa poistenci začali zaujímať o svoj dôchodok aspoň rok pred odchodom do dôchodku v žiadnom prípade neznamená, že tak nemôžu urobiť kedykoľvek v priebehu svojho pracovného života. Túto výzvu treba chápať skôr ako apel na tých poistencov, ktorým v informácii o stave individuálneho účtu chýbali údaje o určitých obdobiach zamestnania, aby si ešte pred uplatnením nároku na dôchodok zadovážili potrebné doklady, ktorými môžu chýbajúce obdobia preukázať a vyhli sa tak prietahom v konaní o dôchodku.

Tvrdenie, že praktická skúsenosť je taká, že Sociálnej poisťovni súčasná právna úprava neumožňuje, aby poistenec, ktorý má potrebné doklady k dispozícii skôr ako rok pred dôchodkom, mohol tieto doklady predložiť Sociálnej poisťovni aj skôr ako len rok pred dôchodkom a tak zistiť, či tieto doklady sú postačujúce na účely započítania obdobia dôchodkového poistenia, je neodôvodnené a zavádzajúce. Vyššie uvedené počty vyhotovených informácií o stave individuálneho účtu poistenca v roku 2017, v ktorých boli doplnené údaje o chýbajúcich obdobiach dôchodkového poistenia preukazujú skutočnosť, že údaje na individuálnom účte poistenca sa priebežne aktualizujú.

V interpelácii ďalej uvádzate, že povinnosť zamestnávateľov zasielať evidenčné listy dôchodkového poistenia v elektronickej forme „*nevyrieši všetkých zamestnávateľov a určite nie tých zahraničných*“. Účelom stanovenia povinnosti elektronického zasielania evidenčných listov objektívne nemôže byť aktualizácia individuálneho účtu poistenca. Evidenčný list dôchodkového poistenia je predkladaný až po skončení pracovného pomeru alebo pri uplatnení nároku na priznanie dôchodku, čo priamo vylučuje jeho využitie na účely aktualizácie individuálneho účtu, ktorý je aktualizovaný priebežne. Elektronickým evidenčným listom dôchodkového poistenia sa zabezpečujú všetky údaje nevyhnutne potrebné na určenie nároku a sumy dôchodku.

Ambíciou evidenčného listu dôchodkového poistenia, ale ani individuálneho účtu poistenca samozrejme nemôže byť evidovanie obdobia poistenia získaného v zahraničných dôchodkových/sociálnych systémoch, ktoré sú upravené právnymi poriadkami iných štátov.

Dodatočné doplatenie poistného na dôchodkové poistenie

Za odôvodnené, štátom uznané sociálne situácie, ktoré nie sú pokryté dôchodkovým poistením zo zárobkovej činnosti, resp. obdobím poistenca štátu, zákon o sociálnom poistení umožňuje spätné doplatenie poistného na dôchodkové poistenie. Ide o obdobie, počas ktorého fyzická osoba bola zaradená do evidencie uchádzačov o zamestnanie, sústavne sa pripravovala na povolanie štúdiom na strednej škole alebo na vysokej škole po dovŕšení 16 rokov veku (oba inštitúty sú v zákone o sociálnom poistení upravené od 1. januára 2004), mala prerušené poistenie (tento inštitút pribudol od 1. januára 2005), alebo bola dlhodobo nezamestnanou osobou, ktorá pri vzniku pracovného pomeru využila zákonnú výnimku z platenia poistného na nemocenské poistenie, dôchodkové poistenie a na poistenie v nezamestnanosti (tento inštitút pribudol od 1. novembra 2013).

Niektoré z týchto situácií boli do 31. decembra 2003 tzv. náhradnými dobami, čiže sa považujú za obdobie dôchodkového poistenia. Inštitút spätného doplatenia poistného na dôchodkové poistenie by sa v poistných systémoch založených na princípoch zásluhovosti nemal vyskytovať, pretože ide o spätné kupovanie období, často až po vzniku sociálnej udalosti, čo **popiera samotné princípy poistenia**. Na druhej strane však ide o určitú formu kompenzácie skutočnosti, ktorá nie je pokrytá dôchodkovým poistením zo zárobkovej činnosti, alebo poistením štátu, a dotknutým osobám je vo **výnimočných dôkladne zvážených situáciách** umožnené pokrytie týchto období v budúcnosti, keď budú mať na úhradu poistného k dispozícii dostatok finančných prostriedkov.

Ak poistenec využije túto zákonnú možnosť a dodatočne zaplatí poistné na dôchodkové poistenie, údaje na jeho individuálnom účte sa o túto skutočnosť zaktualizujú. Za predchádzajúci kalendárny rok sa údaje aktualizujú najskôr od 1. apríla kalendárneho roka. Toto časové obmedzenie je potrebné na spracovanie údajov za predchádzajúci kalendárny rok, nakoľko informácia o zmenách stavu individuálneho účtu obsahuje údaj o osobnom mzdovom bode, ku ktorému je nevyhnutné poznať všeobecný vymeriavací základ za kalendárny rok, za ktorý sa informácia vyhotovuje a tento je známy najskôr od 1. apríla.

Započítavanie tzv. náhradných dôb a platba poistného na dôchodkové poistenie štátom je veľmi citlivou, niekedy až kontroverznou témou. Na jednej strane sa stretávam, obdobne ako v prípade Vašej interpelácie, s požiadavkou na započítavanie takýchto období – rozširovanie súčasného okruhu poistencov štátu alebo na rozšírenie možnosti spätného doplatenia aj na iné sociálne situácie.

Na druhej strane mnohokrát (najmä zo strany opozície) dochádza ku kritike, že „osoba, ktorá nikdy nepracovala má vypočítaný dôchodok z priemernej mzdy“. Predmetnú problematiku označujem ako tzv. mýtus, nakoľko ak osoba nezískala žiadne obdobie dôchodkového poistenia prostredníctvom výkonu zárobkovej činnosti, v zásade jej patrí osobný mzdový bod za náhradné obdobie získané do konca roka 2003 v hodnote 0,3 (čo je 30% priemernej mzdy) a za obdobie starostlivosti o dieťa alebo nato odkázanú fyzickú osobu za obdobie od 1. januára 2004, resp. 1. augusta 2006, resp. 1. januára 2009 osobný mzdový bod cca 0,6 alebo 0,5 (60% alebo 50% priemernej mzdy). V tejto súvislosti je prízvukovaná požiadavka na výraznejšie okresanie takýchto období a ich zásadnejšie znevýhodnenie oproti obdobiam dôchodkového poistenia, ktoré boli získané prostredníctvom zárobkovej činnosti.

Vzhľadom na vyššie uvedené sa aktuálne neplánuje rozšírenie inštitútu doplatenia poistného na dôchodkové poistenie.

Otázka č. 2

Plánujete umožniť priebežnú aktualizáciu dôchodkového účtu poistenca v Sociálnej poisťovni a priebežné dobrovoľné doplatenie si chýbajúceho dôchodkového obdobia poistencom za akékoľvek obdobie, a to aj späťne (napr. obdobie nezamestnanosti, doktorandské štúdium)?

Zákon o sociálnom poistení v súčasnosti umožňuje v taxatívne ustanovených prípadoch zaplatiť poistné na dôchodkové poistenie aj dodatočne. Dodatočne zaplatiť poistné na dôchodkové poistenie možno len za obdobia po 31. decembri 2003. V prípade, ak poistenec využije túto zákonnú možnosť a dodatočne zaplatí poistné na dôchodkové poistenie, údaje na jeho individuálnom účte sa doplnia o túto skutočnosť, t. j. aktualizujú sa.

Poistenec má možnosť overiť si doplnenie obdobia dôchodkového poistenia, za ktoré dodatočne zaplatil poistné na dôchodkové poistenie dvoma spôsobmi. Môže požiadať Sociálnu poisťovňu o vyhotovenie a zaslanie informácie o zmenách stavu individuálneho účtu poistenca za príslušný kalendárny rok v písomnej forme alebo využije prístup, ktorý má zriadený k elektronickým službám Sociálnej poisťovne.

V rámci elektronických služieb si môže poistenec sprístupniť informácie o zmenách stavu individuálneho účtu za obdobia predchádzajúcich kalendárnych rokov, najskôr od roku 2004. K dnešnému dňu požiadalo a má sprístupnenú elektronickú službu individuálny účet poistenca 58 152 poistencov.

Otázka č. 3

Mienite podporiť vedu a výskum na vysokých školách aj tým, že by za interných doktorandov platil poistné na dôchodkové poistenie štát, a to aj s prípadnými obmedzeniami (napr. len jedno doktorandské štúdium, len do určitého veku a pod.) ?

Sociálne poistenie je systém, ktorého úlohou je naplniť právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa, vyplývajúce z čl. 39 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Sociálne poistenie rešpektuje právne vzťahy, ktoré vznikajú v spoločnosti. Jeho prioritnou úlohou je nahradiť príjem zo zárobkovej činnosti stratený v dôsledku zákonom uznaných sociálnych udalostí. Ak samotný zákon o vysokých školách stavia doktoranda na úroveň študenta, sociálne poistenie rešpektuje túto skutočnosť a rovnako, ako zákon o dani z príjmov, ktorý štipendium doktoranda nepovažuje za príjem zo zárobkovej činnosti a nezakladá jeho príjemcovi daňovú povinnosť, aj zákon o sociálnom poistení doktoranda nestavia na úroveň zamestnanca, ale na úroveň študenta a jeho štipendium mu nezakladá povinné sociálne poistenie.

Podľa § 54 ods. 18 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách účinného do 31. augusta 2007 mal doktorand na účely zdravotného poistenia, nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia a na účely platenia príspevku na poistenie v nezamestnanosti v dennej forme doktorandského štúdia postavenie zamestnanca. Po tomto dni už ten istý zákon stavia doktoranda do role študenta. Sociálne poistenie túto skutočnosť len rešpektovalo a rešpektuje dodnes. Doktorand môže využiť inštitút dobrovoľného sociálneho poistenia.

Od roku 2004 študenti v systéme sociálneho poistenia nemajú postavenie tzv. poistencov štátu, štát za nich neplatí poistné, preto je na mieste rovnaký prístup ku všetkým študentom, to znamená aj k doktorandom.

Riešenie sociálneho poistenia doktorandov formou platenia poistného na dôchodkové poistenie štátom považujem za neštandardné. Prípady, v ktorých zákonom o sociálnom poistení ustanovených prípadoch platí poistné na dôchodkové poistenie štát, ide o fyzické osoby, ktoré z dôvodu starostlivosti o dieťa do šiestich rokov veku alebo starostlivosti o osobu s ťažkým zdravotným postihnutím nemôžu vykonávať riadne zamestnanie. Mnohokrát ide aj o 24 hodinovú službu a môže trvať napr. aj 40 rokov. Tí ľudia nemajú možnosť zabezpečiť sa na dôchodok. To je dôvod, pre ktorý im štát prispieva na dôchodkové poistenie.

Doktorand v súčasnosti síce dosahuje príjem z vykonávanej činnosti, ale charakter tohto príjmu ho stavia do osobitnej polohy a oslobodzuje ho od platenia dane a aj poistného na sociálne poistenie, pretože vznik povinného sociálneho poistenia zamestnanca je založený na dosahovaní príjmu zo závislej činnosti podľa zákona o dani z príjmov. Príjem doktoranda (štipendium) nemá charakteru príjmu zo závislej činnosti. Aby doktorand opäť získal postavenie zamestnanca na účely sociálneho poistenia, bolo by potrebné riešiť otázku jeho postavenia podľa zákona o vysokých školách a ruka v ruku s tým otázkou zmeny charakteru príjmu na príjem zo závislej činnosti.

S pozdravom

Vážená pani
Soňa Gaborčáková
poslankyňa
Národnej rady
Slovenskej republiky
Bratislava